

ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Νεκταρία Ζαγοριανάκου-Μακρυδήμα

Ο μεγάλος σοφός

ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ

*

«ΓΝΩΡΙΜΙΑ... ΜΕ ΤΟ ΖΑΓΟΡΙ»
Ταξιδιωτικό, 2010 (Εκδόσεις Εφύρα)

«ΤΑ ΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ»
Μυθιστόρημα, 2014 (Εκδόσεις Ωκεανίδα)

ΝΕΚΤΑΡΙΑ ΖΑΓΟΡΙΑΝΑΚΟΥ-ΜΑΚΡΥΔΗΜΑ

Ο μεγάλος σοφός

ΩΚΕΑΝΙΔΑ
ΑΘΗΝΑ * 2015

Στη μάνα μου, που έφυγε νωρίς

1η έκδοση: Νοέμβριος 2015

© Νεκταρία Ζαγοριανάκου-Μακρυδήμα
Εκδόσεις Ωκεανίδα ΑΕ
Δερβενίων 38, 106 81 Αθήνα, τηλ. 210.38.06.137
e-mail: info@oceanida.gr
www.oceanida.gr

Ηλεκτρονική στοιχειοθεσία-Σελιδοποίηση: Εκδόσεις «Ωκεανίδα»

ISBN 978-960-410-767-4

Ubi bene ibi patria
Κικέρωνας

Μοναχός Ισίδωρος

ΚΟΙΤΑΖΩ ΞΑΠΛΩΜΕΝΟΣ τον ουρανό και χάνομαι στο μπλε του χρώμα. Είναι υπέροχο. Το ανθρωπινό χέρι, το δικό μου χέρι, ποτέ δεν μπόρεσε να μεταφέρει με ακρίβεια στο χαρτί τον θεσπέσιο αυτό χρωματισμό. Όσες δοκιμές, όσες αναμείξεις κι αν έκανα στο εργαστήριο για να καταφέρω να το πετύχω, χαμένες πηγαν. Ποτέ δεν το κατόρθωσα. Κι ετούτη εδώ τη στιγμή, έτσι όπως είμαι ριγμένος στο χώμα, έτσι ανήμπορο όπως με κατάντησε χέρι αγαπημένο, το μόνο που καταλαβαίνω είναι ότι ποτέ δεν μπόρεσα να αισθανθώ παρόμοια γαλήνη όπως τώρα που αφήνω τα μάτια μου να χαθούν στο μπλε του ουρανού. Αναρωτιέμαι το γιατί. Ίσως γιατί δεν κάθισα ποτέ να το μελετήσω σωστά, με ηρεμία. Μπορεί να ήμουν επιπόλαιος, ή κι ανάξιος. Ίσως γιατί το μπλε του ουρανού είναι μοναδικό και δεν ταιριάζει ν' αντιγραφεί. Μάλλον πρέπει να μας φτάνει μόνο ότι μπορούμε να το θαυμάζουμε. Ο Θεός είναι μέγας καλλιτέχνης· ποιος είμαι γω που πήγα να συγκριθώ μαζί του;

Τώρα που έφτασε η δική μου η ώρα και ετοιμάζομαι να επιστρέψω στο χώμα, εκεί απ' όπου ήρθα, μετανιώ-

νω. Είμαι ακίνητος κι έτσι έχω χρόνο για να σκεφτώ με ηρεμία. Ένα είναι το σίγουρο: Θα μετανιώσω για πολλά. Τέτοια είναι η φτιαξιά του ανθρώπου. Σαν πλησιάζει ο θάνατος, τότε βρίσκει πραγματικά τα λογικά του. Η θολούρα που απλώνεται μπροστά από τα μάτια του σ' όλη του τη ζωή διαλύεται και χάνεται. Μόνο τότε κάνει σωστά τους λογαριασμούς του. Νομίζει πως είναι άτρωτος, πως θα ζήσει χίλια χρόνια, και σχεδιάζει κι οργανώνει και ξεχνάει ν' αγαπά.

Τι αγάπησα εγώ σε τούτη τη ζωή πέρα απ' τον Θεό; Μονάχα το χρέος και την τάξη αγάπησα. Τα φορτώθηκα και τα δυο στην πλάτη μου σαν βαριά σακιά, μα λησμόνησα πού και πότε έπρεπε να τ' αφήσω, κι έτσι συνέχισα να τα κουβαλώ σε όλη μου τη ζωή. Έγερνε απ' τη μια το χρέος μου στον Θεό, στη γνώση που έπρεπε να ταξιδέψει μακριά, στους μαθητευόμενους μου που έπρεπε να γίνουν σαν εμένα και ακόμη καλύτεροι. Έγερνε απ' την άλλη η αγάπη για την τάξη· και κάπου εκεί λησμόνησα τους ανθρώπους. Τώρα; Τώρα ποιος θα πονέσει για μένα; Ποιος θα με αναζητήσει; Κανείς. Κανείς; Ίσως το τσιράκι μου. Λες το τσιράκι μου, ο Θεόδωρος, να ψάξει να με βρει; Ίσως... μα θα φοβήθηκε τόσο πολύ και κείνο που θα έτρεξε μακριά για να κρυφτεί. Είναι ακόμη παιδί κι εγώ το φόρτωσα με βάρος που δεν το αντέχει η ηλικία του. Άδικο, αλλά το χρέος που κουβαλούσα στις πλάτες μου το 'νωθα μεγάλο και θέλησα να το μοιραστώ. Λάθος άνθρωπο διάλεξα. Δεν είχα άλλον, συχώρα με, Θεέ μου, μόνον αυτόν μπορούσα να εμπιστευτώ, είπα με τον νου μου.

Η ώρα περνά. Τέλειωσαν όλα. Κανείς δεν θα σκάψει έναν λάκκο για να βάλει μέσα το γέρικο κορμί μου, που αδειάζει απ' το αίμα του σιγά σιγά. Το αίμα μου το ζεστό ποτίζει το χορτάρι ετούτης εδώ της γης η οποία δεν είναι αυτή που με γέννησε, που μ' έθρεψε, είναι μια ξένη γη. Ποιος θα πει μια προσευχή για μένα; Σε ποιον θα πω τα αμαρτήματά μου; Κι αφού δεν υπάρχει κανείς για να μ' ακούσει, θα τα εξομολογηθώ στον εαυτό μου και σε σας. Χωρίς φόβο.

Εγώ από την αρχή δεν ήθελα να φύγω απ' την Πόλη. Ποιος θα 'θελε να αφήσει την Πόλη των πόλεων; Κανείς! Μα έκανα υπακοή στον γέροντα – αυτό ήταν το χρέος μου και δεν μπορούσα να το αψηφήσω.

«Ισίδωρε», μου είπε και τα λόγια του ακόμη αντηχούν στα γέρικα αυτιά μου, «είναι δικό σου το χρέος να διαφυλάξεις τη δουλειά τόσων χρόνων, είναι δική σου η ευθύνη να πάρεις τα χειρόγραφα μακριά απ' την Πόλη πριν πέσουν στα χέρια των Απίστων».

Και γω υπάκουσα, αυτό ήταν το χρέος μου. Μα δεν ήθελα να φύγω από την Πόλη, έτσι έφυγε μονάχα το κορμί μου. Η ψυχή μου, η καρδιά μου, είναι ακόμη εκεί.

Ποιος είμαι εγώ; Με βγάλανε Ισίδωρο όταν πήρα τους όρκους μου. Είμαι μοναχός. Αφιέρωσα τη ζωή μου στον Θεό. Μεγάλωσα σε μοναστήρια. Τα μαλλιά μου άσπρισαν, το δέρμα μου ρυτίδιασε, τα μάτια μου θόλωσαν και δεν βλέπουν πια τόσο καλά. Πέρασα τη ζωή μου στα εργαστήρια αντιγραφής παλαιών χειρογράφων. Εγώ, ο Ισίδωρος, που σας μιλάω και οι φλέβες μου αδειάζουν σιγά σιγά, βασανιστικά, και σε λίγο δεν θα μπορώ πια να κοιτώ το μπλε του ουρανού,

που τόσο αγαπώ, που τόσο στερήθηκα κλεισμένος στα εργαστήρια. Ήμουν ο αρχηγός όλων των αντιγραφέων, ο υπεύθυνος για όλους τους μαθητευομένους οι οποίοι έπρεπε να μάθουν τη δουλειά. Είχα χρέος να τους διδάξω να σέβονται την τάξη, την υπακοή, την αγάπη για την αντιγραφή.

Είμαι ο Ισίδωρος που αγάπησα το χρέος και την τάξη. Πέρασα όλη μου τη ζωή σκυμμένος πάνω απ' τα αρχαία κείμενα. Η μετάδοση και η διατήρηση της γνώσης ήταν το όνειρό μου. Εγώ είμαι εκείνος που αποφάσιζε ποιο χειρόγραφο θα αντιγράφαμε και ποιο όχι, ποιο θα αναδεικνύαμε και ποιο θα κρύβαμε, δίχως να ρωτώ κανέναν. Μεγάλη ευθύνη και δύναμη είχα στα χέρια μου. Τις κέρδισα και τις δυο με τη δουλειά μου. Τίποτε δεν μου χαρίστηκε. Αγωνίστηκα σκληρά. Τώρα όμως, τούτες τις στερνές μου ώρες, σκέφτομαι το διάβα μου στη ζωή κάνοντας τον απολογισμό μου, και φαίνεται ότι απ' όλα μου τα πάθη, που προσπάθησα με κόπο να αφανίσω, ένα δεν το πολέμησα σωστά. Ο εγωισμός δεν έφυγε ποτέ από πάνω μου.

Είμαι ο Ισίδωρος και έζησα στη Μονή Στουδίου, των Ακοιμήτων μοναχών. Από τότε που μπορώ να θυμηθώ τον εαυτό μου έχω μονάχα μια εικόνα: Κάθομαι στο σκαμνί μου, που τρίζει απ' την πολλή τη χρήση, μα δεν τ' άλλαξα ούτε και το 'φτιαξα ποτέ. Κάθε φορά που άλλαζα μοναστήρι το έπαιρνα πάντοτε μαζί μου. Η παραξενιά μου αυτή ήταν γνωστή σε όλους. Είχα τον λόγο μου. Ο θόρυβος από το τρίξιμό του, το φθαρμένο του ξύλο, το ελαφρύ βαθούλωμα στο κέντρο του μου άρεσαν. Ένιωθα πως μου μιλούσε. Μου θύ-

μιζε τα χρόνια που καθόμουν σ' αυτό, τα χρόνια που δουλεύαμε παρέα.

Κάθε φορά, πριν ξεκινήσω τη δουλειά, έκανα πάντα τον σταυρό μου. Ζητούσα φώτιση. Ακουμπούσα τον άγραφο κώδικα στα πόδια μου. Τα πόδια μου... στα νεανικά μου χρόνια ήταν δυνατά κι αντέχανε, σαν γέ-ρασα όμως άρχιζαν να τρέμουν έπειτα από κάποια ώρα. Και τότε τα 'τριβα με δύναμη δίχως να με βλέπει κανείς λέγοντάς τους: «Βαστάτε, βρε, λίγο ακόμη».

Θυμάμαι το χαμηλό μου το τραπέζι στο οποίο είχα απλωμένα όλα μου τα σύνεργα. Τις πένες μου, τα μελάνια μου. Στα χέρια μου ο κύλινδρος. Κάθε φορά πριν ξεκινήσω, πριν ξεχυθούν μπροστά στα μάτια μου οι λέξεις, τον κρατούσα για λίγο στα χέρια μου, έκλεινα τα μάτια και τον έφερνα κοντά στο πρόσωπό μου. Άφηνά να μπει η ευεργετική μυρωδιά της περγαμηνής ή του παπύρου να ποτίσει όλο μου το είναι. Άφηνά τα δάχτυλά μου να περπατήσουν πάνω του. Ήθελα να νιώσω την υπέροχη αίσθησή του. Κι ύστερα τον ξεδίπλωνά με σεβασμό, ευλαβικά κι έσκυβα πάνω του. Προσηλώνομουν στο χειρόγραφο με μάτια ορθάνοιχτα ώστε να αντιγράψω σωστά όλα όσα διάβαζα. Δεν με ένοιαζε ο κόπος, ήξερα ότι το έργο μου θα μείνει εσαεί. Τίποτα άλλο δεν γεύτηκα σ' ετούτη τη ζωή. Μήτε γυναίκα, μήτε παιδιά, μήτε οικογένεια. Δεν τα θέλησα γι' αυτό και δεν τα γεύτηκα. Παιδιά μου ήταν τα βιβλία, οικογένεια οι μοναχοί, σπίτι μου το μοναστήρι.

Το κορμί μου από το πολύ σκύψιμο φαίνεται πως βολεύτηκε σ' αυτή τη θέση και με τα χρόνια πήρε αυτή τη στάση. Έγειρε, καμπούριασε και δεν ξανασηκώθηκε.

Ίσως και να με λέγανε καμπούρη οι άλλοι αντιγραφείς όταν τους μάλωνα γιατί δεν μ' άρεσε η δουλειά τους, αλλά ποτέ δεν τους άκουσα. Το παραμορφωμένο σώμα μου κείτεται τώρα ανάσκελα σε τούτη εδώ τη γη. Ένα κορμί λαβωμένο απ' το ύπουλο χτύπημα του αδελφού Φιλάρετου, του οποίου η περίσσια ομορφιά τύφλωνε όποιον τον κοιτούσε, όπως ο ήλιος τυφλώνει όποιον τολμήσει να τον κοιτάξει κατάματα. Τα μακριά ξανθά του μαλλιά στεφάνωναν το πλατύ του μέτωπο και χύνονταν σαν ποτάμια στις φαρδιές του πλάτες· δεν ήταν λίγες οι φορές που έμοιαζε με άγγελο όταν έστρεφε σε σένα τα μεγάλα πράσινα μάτια του.

Σήμερα όμως πριν από λίγη ώρα τα άλλοτε αθώα μάτια του πετούσαν σπίθες. Δαίμονας έμοιαζε. Δεν τον αναγνώριζα. Μπορεί ποτέ η αγάπη για τη γνώση να σε κάνει δαίμονα; Ίσως και να μπορεί. Σήμερα το 'μαθα κι αυτό. Τα δάχτυλά του, που με τόση προσοχή έπιαναν την πένα σαν ξεκινούσε τη δουλειά της αντιγραφής, σήμερα έγιναν άγαρμπα. Γεμάτα θράσος κι αυθάδεια άνοιξαν αστραπιαία το ράσο μου κι έλυσαν με μανία απ' το ζωνάρι μου τους κυλίνδρους. Πήρε στα χέρια του τα αρχαία χειρόγραφα κι ένα άγριο, βάρβαρο γέλιο βγήκε από τα σωθικά του. Μου πήρε όλη μου τη ζωή κι έφυγε γελώντας. Αλίμονο σε μένα, στο χρέος που υποσχέθηκα ότι θα εκπλήρωνα. Λύπη, απέραντη λύπη νιώθω που ό,τι υποσχέθηκα δεν μπόρεσα να το φέρω σε πέρας. Μια ετούτη η ζωή δεν κυλά πάντα σαν ήρεμο ποτάμι, υπάρχουν στιγμές που το ποτάμι φουσκώνει απ' το νερό και παρασέρνει τα πάντα στο διάβα του.

Δεν νιώθω μήτε τα χέρια μου μήτε τα πόδια μου πια.

Μα όσο το μυαλό είναι ακόμα στη θέση του θα σας πω για την εντολή που μου δόθηκε, για το χρέος μου. Θα σας μιλήσω για εκείνο το απόβραδο που άνοιξαν, παρά τους αυστηρούς κανονισμούς, οι πύλες της μονής και τρεις καβαλάρηδες, τρεις άντρες, πέρασαν τις βαριές ξύλινες πόρτες. Παρ' όλο που ήταν ντυμένοι λιτά προδόθηκαν από την περήφανη κορμοστασιά τους, απ' τις φαρδιές τους πλάτες, από τα καθαρόαιμα άλογά τους με την αρχοντική περπατησιά και με το υπέροχο λαμπερό τους τρίχωμα. Σαν κατάλαβα από το βλέμμα τους ότι έρχονταν μυστικά κι ότι η επίσκεψή τους δεν έπρεπε να μαθευτεί, έριξα τα μάτια μου στη γη και πήγα να συνεχίσω τη δουλειά μου στο εργαστήρι. Δεν πρόλαβα όμως να καθίσω στη θέση μου και μου μήνυσαν ότι με ζητούσε ο ηγούμενος. *Παράξενο, έξω από τα συνηθισμένα, σκέφτηκα.*

Σαν μπήκα στο γραφείο του ηγούμενου και μείναμε οι δυο μας, μου αποκάλυψε την ταυτότητα των άγνωστων ανδρών. Ήταν απεσταλμένοι του αυτοκράτορα. Έφεραν τις εντολές του αρχηγού της αυτοκρατορίας για το πώς θα φυγαδεύονταν τα ιερά μας κειμήλια μακριά από την Πόλη. Ο ηγούμενος με κοίταξε βαθιά στα μάτια και μου ανέθεσε το έργο της μεταφοράς των χειρογράφων. Ο προορισμός; Ο Άθως. Το Περιβόλι της Παναγιάς. Εκεί έπρεπε να μεταφερθούν κι η Παναγία θα τα προστάτευε, έτσι μου είπε.

Ξεχνάω, και δεν σας είπα το σημαντικότερο, μα είμαι πολύ γέρος κι έτοιμος να πεθάνω, γι' αυτό να με συγχωρείτε. Διανύουμε το σωτήριο έτος 1450 μ.Χ. Η άλλοτε πανίσχυρη Βυζαντινή Αυτοκρατορία έχει πια χαθεί,

μοιράστηκαν τα κομμάτια της οι εχθροί κι οι άσπονδοί φίλοι της. Μονάχα η Βασιλεύουσα κρατά ακόμη, έχει όμως χάσει σχεδόν όλη την αίγλη της. Οι Άπιστοι σαν τα σκυλιά παραφυλάνε, είναι έτοιμοι να επιτεθούν, κι οι σύμμαχοι και όλοι όσοι ευνοήθηκαν απλώς περιμένουν τα γεγονότα. Όλοι το γνωρίζουμε πως είναι πια θέμα χρόνου κι ο καθένας παίρνει τα μέτρα του. Το ίδιο θα κάναμε και μεις, όχι για να σώσουμε τους εαυτούς μας αλλά την Ιστορία μας. Ήμασταν οι φύλακες της κληρονομιάς των προγόνων μας. Τα αρχαία ελληνικά χειρόγραφα έπρεπε να προφυλαχθούν απ' την οργή των βαρβάρων με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Πολλοί πολίτες τόσο πλούσιοι όσο και φτωχοί εγκαταλείπουν σιγά σιγά την Κωνσταντινούπολη. Άλλοι με βάρος στην ψυχή κι άλλοι με την ελπίδα μιας καινούργιας ζωής φεύγουν προς τη Δύση. Οι λόγιοι, με τους οποίους ερχόμουν περισσότερο σε επαφή, έχουν ήδη εγκατασταθεί στη Βενετία, τη Φλωρεντία και τη Ρώμη. Τους αγκάλιασαν αμέσως, με μερικούς κρατούσα και αλληλογραφία. Μα θα σας εκμυστηρευτώ και μιαν αλήθεια: Ποτέ δεν τους κατάλαβα! Πώς άφησαν την Πόλη που τους γέννησε, την Πόλη που τους μόρφωσε και τους έκανε τρανούς; Με τι ψυχή;

Μέχρι εκείνη τη βραδιά που ήρθαν οι άγνωστοι καβαλάρηδες στη μονή, ότι θα 'φτανε η ώρα που θα έφευγα και γω από την Πόλη ούτε που μου περνούσε απ' το μυαλό. Μάλιστα, επειδή είμαι γέρος είχα φροντίσει να σκαφτεί ένας λάκκος κάτω από ένα ψηλό κυπαρίσσι στο πίσω μέρος της μονής. Πήγαινα και καθόμουν κάτω από το δέντρο τα απογεύματα μονάχος. Άκουγα το

θρόισμα του ανέμου στα κλαδιά του, έβλεπα τα πουλιά που κάθονταν να ξαποστάσουν πάνω του. Μια χαρά θα ήμουνα εκεί. Ακριβώς σ' αυτό το σημείο είχα ζητήσει να με θάψουν σαν θα πέθαινα. Είχα τακτοποιήσει τις δουλειές μου κι ήμουν ήσυχος.

Καταπώς τα έφερε η μοίρα το κορμί μου θα μείνει άθαφτο, άκλαυτο, κι ούτε μια προσευχή δεν θα μου διαβάσουν. Σαν κλείσω τα μάτια μου δεν θα μαζευτούν σκυθρωποί οι μοναχοί που πέρασα μαζί τους τη ζωή μου να ψάλουν μια προσευχή. Μα μήπως ήμουνα πολύ αυστηρός μαζί τους κι ο Θεός με τιμωρεί; Θα με φάνε τα όρνια και οι σάρκες μου θα σαπίσουν στον αέρα ετούτης εδώ της ξένης γης. Ο πόνος από το χτύπημα που μου κατάφερε στο κεφάλι μου φέρνει ζάλη – ήμουν εύκολος στόχος. Αναρωτιέμαι γιατί περίμενε τόσο πολύ για να εφαρμόσει το σχέδιό του. Το χτύπημα του αδελφού Φιλάρету μόνο αυθόρμητο δεν ήταν. Μάλλον το σκεφτόταν από καιρό, ίσως να μην είχε βρει την κατάλληλη ευκαιρία. Ένα είναι σίγουρο, σαν το αποφάσισε τα κατάφερε.

Ας ξαναγυρίσω πίσω, στη βραδιά που ο ηγούμενος μου ανήγγειλε την απόφασή του. Φαίνεται το πρόσωπό μου είχε πάρει μια παράξενη χροιά – ίσως και να ήμουν χλομός–, κι εκείνος ανησύχησε. Η αλήθεια είναι ότι έχασα τη γη κάτω απ' τα πόδια μου. Η καρδιά μου χτυπούσε σαν τρελή. Δεν την όριζα. Για μια στιγμή πίστεψα πως μου κόπηκε η ανάσα. Εκείνος κατάλαβε την ταραχή μου. Σηκώθηκε γρήγορα από τη θέση του και με έβαλε να καθίσω. Ήμουν μούσκεμα στον ιδρώτα. Μου έδωσε να πιω λίγο νερό, και όταν βρήκα λίγη

δύναμη τόλμησα να αρθρώσω λιγοστές κουβέντες, να πω τη γνώμη μου. Ήξερα καταβάθος ότι δεν θα άλλαζε κάτι, η απόφαση όμως ήταν τόσο κρίσιμη που δεν θα συγχωρούσα ποτέ στον εαυτό μου τη σιωπή. Καθάρισα με ένα βήξιμο τη φωνή μου. Το έκανα πιο πολύ για να πάρω θάρρος.

«Σεβαστέ ηγούμενε, είμαι πολύ γέρος για μια τέτοια δοκιμασία. Ίσως είναι πιο φρόνιμο να στείλετε έναν νεότερο με περισσότερες δυνάμεις απ' τις δικές μου».

Εκείνος βέβαια είχε πάρει τις αποφάσεις του, είχε ήδη σκεφτεί τι θα μου έλεγε κι η απάντηση βγήκε αβίαστα από τα χείλη του.

«Γνωρίζω την ηλικία σου, Ισίδωρε, και την αγάπη σου για την Πόλη. Μόνο εσύ όμως αγαπάς πιο πολύ και απ' τη ζωή σου τα χειρόγραφα. Το καταλαβαίνω, δεν θέλεις να φύγεις. Σε νιώθω, μη με περνάς για σκληρό και άδικο. Αυτό όμως είναι το χρέος σου. Όλοι μας, ο καθένας από τη δική του θέση, πρέπει να βοηθήσουμε. Πρέπει να αγωνιστούμε να μη χαθεί ο πολιτισμός μας, το δικό μας έργο τόσων χρόνων. Ο αυτοκράτορας στο μήνυμά του ήταν ξεκάθαρος. Περίμενε να το φέρω».

Επέστρεψε στο γραφείο του, παραμέρισε κάτι άλλα γραπτά της μονής και πήρε στα χέρια του το αυτοκρατορικό έγγραφο. Με κοίταξε βαθιά στα μάτια. Κούνησα το κεφάλι μου καταφατικά δείχνοντάς του ότι ήθελα να ακούσω τι έγραφε. Η φωνή του βαριά και σταθερή, μα η πίκρα στη χροιά της ήταν δύσκολο να κρυφτεί ακόμη κι από έναν τόσο χαρισματικό άνθρωπο όπως ο ηγούμενος.

«Θα σ' το διαβάσω για να δεις και μόνος σου:

Άγιε Καθηγούμενε

Δυστυχώς τα νέα δεν είναι ευχάριστα. Το γνωρίζετε και εσείς. Είναι πια θέμα χρόνου να καταλάβουν την Πόλη. Οι σύμμαχοι δεν θα μας βοηθήσουν. Μόνο τα τείχη της Βασιλεύουσας και το υψηλό μας φρόνημα θα μας προστατεύσουν. Πρέπει να λάβουμε τα μέτρα μας. Ζητώ τη βοήθειά σας στον αγώνα μου, που είναι και αγώνας όλων μας».

Ο ηγούμενος κράτησε με το ένα του χέρι το έγγραφο και σήκωσε το άλλο ψηλά. Άγαλμα μου θύμισε σ' αυτή τη στάση. Ναι, καλύτερα να πετρώναμε κι οι δυο και να μη ζούσαμε ό,τι ήταν γραφτό μας. Να μένανε στον νου και στην καρδιά μας οι όμορφες στιγμές, όλα όσα είχαμε καταφέρει να δημιουργήσουμε. Μα όπου υπάρχει μια αρχή υπάρχει κι ένα τέλος, και το δικό μας το τέλος ήταν γραμμένο με δάκρυα και με λύπη.

«Το καταλαβαίνεις, Ισίδωρε; Πρέπει να θυσιάσουμε γι' αυτόν τον σκοπό».

Τα λόγια του, η σοβαρότητά του, κυρίως το τρέμουλο της φωνής του με είχαν καθηλώσει. Ο ηγούμενος ήταν νεότερος από μένα μα γέρος κι αυτός. Δεν τόλμησα να πω τίποτε άλλο. Έπρεπε να κάνω υπακοή. Δεν έφερα άλλες αντιρρήσεις. Αυτή ήταν η τάξη –εγώ την αγαπούσα την τάξη–, έπρεπε να κάνω υπακοή ανεξάρτητα απ' το τι ήθελα εγώ. Ξεκίνησα τις προετοιμασίες μου από την επομένη κιόλας. Οργάνωσα στο μυαλό μου ένα σχέδιο. Το ταξίδι μέχρι τον Άθω ήταν επικίνδυνο, στον δρόμο παραδοκούσαν ληστές, έπρεπε να λάβω τα μέτρα μου. Πού να φανταζόμουν τότε ότι κουβαλούσα

τον κίνδυνο μαζί μου, ότι οι ληστές μπροστά του ήταν αμνοί του Θεού· εάν είχα πέσει στα δικά τους χέρια ίσως και να 'χα σωθεί.

Αποφάσισα ότι θα χωριζόμασταν σε τέσσερις ομάδες. Θα ακολουθούσαμε διαφορετικές διαδρομές και θα φεύγαμε με διαφορά τριών ημερών η μια από την άλλη. Φρόντισα ώστε η κάθε ομάδα να μεταφέρει τόσο πρωτότυπους κώδικες όσο και αντιγραφές. Η κάθε ομάδα θα έπαιρνε μαζί της στο σύνολο πενήντα κώδικες. Εκτός απ' την τελευταία, τη δική μου. Έπρεπε να πάρω μαζί μου και τους κυλίνδρους, τους αγαπημένους μου κυλίνδρους, για τους οποίους μόνο εγώ ήξερα. Πόσο γελάστηκα, πόσο έξω είχα πέσει! Την ύπαρξή τους τη γνώριζε εν αγνοία μου και ο αδελφός Φιλάρετος.

Πονάω πολύ. Το ράσο μου από το ξεραμένο αίμα έχει κοκαλώσει σε αρκετές μεριές. Πόση ώρα να βρίσκομαι εδώ; Μα τι σημασία έχει πια ο χρόνος; Είμαι σίγουρος πλέον ότι δεν πρόκειται να με αναζητήσει κανείς. Η ύπαρξή μου είχε σημασία μόνο στη μονή, μόνο μέσω της δουλειάς μου. Με αγάπησε κανείς τους; Δεν το ξέρω μα δεν έχει πια σημασία. Ήμουν αυστηρός, ίσως και σκληρός καμιά φορά, σχεδόν με όλους. Ήταν το χρέος μου. Πώς μπορούσα ν' αφήσω στα χέρια του οποιουδήποτε ένα χειρόγραφο; Τους δοκίμαζα όλους καθημερινά χωρίς να το ξέρουν, και πάλι δεν τους εμπιστευόμουν. Έκανα λάθος, τώρα μπορώ να το παραδεχθώ. Τότε δεν το καταλάβαινα πως για να αποδώσουν καλύτερα έπρεπε και να τους επαινώ, να τους ενθαρρύνω, να τους εμπυχώνω. Φοβόμουνα μήπως χάνανε την ταπεινότητά τους και άρχιζαν να καυχώνται. Ίσως όμως και να πί-

στευα πως αν τους επαινούσα θα 'ταν σαν να επαινούσα τον εαυτό μου, ίσως γι' αυτό να μην το έκανα.

Τους χώριζα σε δωμάτια ανάλογα με το αντικείμενο της αντιγραφής και με βάση τη δεξιότητά τους. Διαμόρφωσα συγκεκριμένους χώρους: πρώτα ήταν οι αρχάριοι, τους οποίους επέβλεπαν μοναχοί έμπειροι στο αντικείμενο της αντιγραφής, έπειτα στο δεύτερο και το τρίτο δωμάτιο τοποθέτησα θέσεις γι' αυτούς που είχαν πια εξοικειωθεί με τη δουλειά, στο τέταρτο κάθονταν οι καλύτεροι, και το πέμπτο ήταν ο δικός μου ο χώρος. Ύστερα από τόσα χρόνια ήθελα να απολαμβάνω τις στιγμές της δουλειάς μου. Δεν ήταν μόνο οι αντιγραφείς, ήταν και οι μικρογράφοι, οι οποίοι ζωγράφιζαν τα πλαίσια του κειμένου, έφτιαχναν τις σελίδες, τακτοποιούσαν τα χρώματα, και τέλος διακοσμούσαν το εξωτερικό του κώδικα, τα δερματόδετα εξώφυλλα, και πρόσθεταν τους πολύτιμους λίθους ανάλογα σε ποιον απευθυνόταν ο κώδικας.

Οι παραγγελίες του αυτοκράτορα είτε για δική του χρήση είτε για δώρο σε ηγέτες άλλων κρατών ήταν πάντοτε διακοσμημένες με χρυσό και με πολύτιμους λίθους. Όλα λειτουργούσαν άψογα καθώς επικρατούσε πειθαρχία και τάξη κι όλοι σέβονταν την ιεραρχία. Ίσως υπήρχε τάξη και από φόβο, διότι εάν διαπίστωνα ότι κάποιος ήταν αδέξιος ή ότι δεν ήταν προικισμένος με τα χαρίσματα που απαιτούσε η τέχνη αυτή τον έδιωχνα αμέσως. Ένας αδέξιος, όλοι αδέξιοι! Θα μου χαλούσε την καλή σειρά που 'χα βάλει. Θα χάναμε πολύτιμο χρόνο. Η δουλειά μας στηρίζεται στο ταλέντο – δεν το είχαν όλοι. Άλλωστε η μονή ήταν μεγάλη, χέρια

χρειαζόντουσαν παντού, στον κήπο, στις καλλιέργειες, στην κουζίνα, την καθαριότητα. Δεν δίσταζα καθόλου να μεταφέρω κάποιον, το έργο μας ήταν ιερό και θα έμενε αθάνατο ανά τους αιώνες.

Κάπως έτσι σκεφτόμουν και το εργαστήριο είχε αποκτήσει μεγάλη φήμη για την ακρίβεια και την ομορφιά του τελικού αποτελέσματος. Όλοι οι κώδικες ήταν σαν παιδιά μου. Τους αγαπούσα. Απ' τη στιγμή που ξεκινούσε η αντιγραφή ζούσα όλη τους την πορεία, τους έβλεπα να μεγαλώνουν και να τελειοποιούνται, και σαν ολοκληρωνόταν το έργο ένιωθα αγαλλίαση μα και θλίψη συνάμα γιατί το ταξίδι τους στα δικά μου χέρια είχε λάβει τέλος. Τα συναισθήματά μου αυτά διαρκούσαν λίγο, μια και η δουλειά ήταν πολλή και ένας καινούργιος κώδικας έπαιρνε τη θέση του παλιού.

Αναρωτιέμαι τώρα που θα κοιμηθώ και θα περάσω στον Άλλο Κόσμο εάν θα βρω τον δάσκαλό μου. Θα νιώσει τόσο περήφανος για μένα και για όλα όσα κατάφερα. Θα 'θελα να τον δω καθώς θα με οδηγούν οι άγγελοι στον νέο μου τόπο. Όλα θα είναι καλύτερα εκεί, αφού δεν θα νοιάζομαι γι' αυτό εδώ το φθαρμένο από τον χρόνο και από τις δυσκολίες κορμί που με παιδεύει τόσο. Μα θα με οδηγήσουν άγγελοι; Έζησα τη ζωή μου δίχως πάθη;

Δεν σας μίλησα για τους κυλίνδρους! Τους αγαπημένους μου κυλίνδρους που δεν τους έδειξα σε κανέναν, που κανείς δεν γνώριζε γι' αυτούς, που ανθρώπινο χέρι δεν τους είχε αντιγράψει, ούτε καν εγώ. Πώς έφτασαν στα χέρια μου; Χάρη στην καλή μου φήμη οι θησαυροί αυτοί ήρθαν σε μένα με μεγάλη ευκολία. Απερίγραπτη

χαρά με συνεπήρε όταν πήρα στα χέρια μου τον πρώτο – δεν φανταζόμουν ποτέ ότι θα διάβαζα αρχαίους φιλοσόφους. Αλλά ο πειρασμός μ' έβαλε και δεν αποκάλυψα σε κανέναν τι είχα ανακαλύψει. Η γλώσσα άλλωστε ήταν άγνωστη στους περισσότερους, οπότε είχα το αποκλειστικό προνόμιο της ανάγνωσής τους.

Ύστερα έφτασε ο επόμενος κύλινδρος, ακολούθησαν κι άλλοι. Τότε ήταν που αποφάσισα να φτιάξω το πέμπτο δωμάτιο για δική μου αποκλειστική χρήση και κανενός άλλου. Μπορώ να πω ότι οι υπόλοιποι μοναχοί χάρηκαν που απομονωνόμουν εκεί και δεν τους ενοχλούσα με επιπλήξεις και διορθώσεις. Βρήκαν την ησυχία που τους έλειπε κι εγώ ήμουν ευτυχημένος. Φύλαγα τους κυλίνδρους στη βιβλιοθήκη μου, που έκλεινε με κλειδί το οποίο κρατούσα συνεχώς επάνω μου. Ήταν το μυστικό μου, και καθώς η ηλικία μου δικαιολογούσε τις παραξενιές κανείς δεν με υποπτευόταν. Έτσι πίστευα τουλάχιστον· έκανα όμως λάθος όπως μου απέδειξε ο αδελφός Φιλάρετος ύστερα από το πρώτο του χτύπημα.

Φυσικά θα αναρωτιέστε γιατί τους φύλαγα κρυμμένους δίχως να μοιράζομαι τη γνώση με τους υπόλοιπους. Σε ορισμένους κώδικες ανακάλυψα ιδέες απαγορευμένες, επαναστατικές, διάβασα περιγραφές για απολαύσεις που δεν ταιριάζουν στη ζωή ενός μοναχού. Μιλούσαν για την αγάπη μα όχι την αθώα, την αγνή αγάπη ανάμεσα σε δυο ψυχές, στεκόντουσαν στη σάρκα και στις επιθυμίες της. Αναφέρονταν στον ακόρεστο, στον άσβεστο πόθο του κορμιού. Και να 'ταν πως μιλούσαν μονάχα για τον έρωτα, τον πόθο ανάμεσα σε έναν άντρα και μια γυναίκα; Όχι. Ανέλυαν και πώς η φιλία –το

ύψιστο αγαθό ανάμεσα σε δυο άντρες— έφτανε στην απόλυτη ολοκλήρωση, στο τέλειο. Ούτε να τα σκέφτομαι δεν θέλω! Πώς θα μπορούσα λοιπόν να μοιραστώ αυτούς τους κυλίνδρους με τους υπόλοιπους μοναχούς; Εάν αποτολμούσα κάτι τέτοιο θα διαταρασσόταν η τάξη και η ηρεμία, που είναι τόσο απαραίτητες για τη δουλειά μας. Πώς θα μπορούσαν να συγκεντρωθούν εάν ξύπναγε ο πόθος μέσα τους; Γι' αυτό λοιπόν τους κρατούσα καλά κρυμμένους.

Η μέρα της αναχώρησης της δικής μου ομάδας είχε φτάσει και η αγωνία μου κορυφώθηκε. Πώς θα μετέφερα τους αγαπημένους μου κυλίνδρους; Πόσους μπορούσα να έχω επάνω μου; Λίγους! Έτσι λοιπόν αποφάσισα να τους φορτώσω στο κάρο όπου θα βρισκόταν το τσιράκι μου. Ο Θεόδωρος. Είναι γύρω στα δεκαοκτώ, αγνός, αθώς, δίχως μυστικά να του βαραίνουν την ψυχή. Τρεις του έδωσα να κουβαλά μαζί του. Τον έβαλα να μου ορκιστεί ότι δεν θα το φανέρωνε σε κανέναν. Ήμουν σίγουρος ότι θα κρατούσε τον λόγο του όπως και έκανε. Δεν με ρώτησε καν τι μεταφέρει. Δίχως να είμαι σίγουρος αλλά αυτό υποθέτω, ο Φιλάρετος πρέπει να με είδε όταν έβγαζα τους κυλίνδρους από τη βιβλιοθήκη. Σε όλη τη διάρκεια του ταξιδιού ήταν δίπλα μου, με ανακούφιζε η παρουσία του. Ποτέ δεν μπορούσα να φανταστώ τι ακριβώς θα ακολουθούσε.

Κάποια στιγμή σταματάμε σε ένα ξέφωτο να πάρουμε μιαν ανάσα και μεις και τα ζωντανά που μας κουβαλούσαν. Ο αδελφός Φιλάρετος στέλνει τον Θεόδωρο να μαζέψει ξύλα και να φέρει νερό από μια πηγή εδώ κοντά. Το τσιράκι μου υπακούει, παίρνει τα φλασκιά

και φεύγει. Μένουμε λοιπόν οι δυο μας και ξαφνικά μου αποκαλύπτει ποιος ακριβώς είναι. Με χτυπάει αρκετές φορές· βεβαιώνεται ότι είμαι πια ακίνδυνος, ανοίγει το ράσο μου και αρπάζει τους κυλίνδρους.

Δεν έχω πια άλλες δυνάμεις. Τόσα μόνο μπορώ να διηγηθώ. Έχασα ό,τι πιο πολύτιμο για μένα. Δεν κατόρθωσα να προστατέψω τους θησαυρούς που είχα στα χέρια μου. Ποιος ξέρει τώρα ποια θα είναι η τύχη τους. Κοιτάζω το μπλε του ουρανού, έχει σκουρύνει αρκετά, είναι τόσο όμορφο! Δεν κατόρθωσα να το αποτυπώσω στο χαρτί. Μα τι σημασία έχει; Καμιά. Είμαι νεκρός. Περπατάω αργά και ένα ζεστό, λευκό φως λούζει το κορμί μου. Δεν νιώθω πια πόνο. Δεν νιώθω τίποτα. Έχω γίνει ένα με το λευκό φως. Θα ήθελα να βρω τον δάσκαλό μου, να του πω για όλα όσα διάβασα. Περπατάω αργά, πετάω... Σηκώνω το χέρι μου και αποχαιρετώ το άψυχο κορμί μου που κείται ακίνητο στο χώμα ετούτης της ξένης γης. Είμαι ελεύθερος πια. Λυτρώθηκα από τα δεσμά μου... Έχετε γεια!